

Bratengsaga

Bratengsaga var en viktig institusjon i Vardal i en tid da bruken av gardssager gikk tilbake. Den hadde stor lokal betydning som arbeidsplass, avtaker av tømmer og leverandør av trelast og flis.

Bratengsaga i 1952. Samfunnshuset på andre siden av riksvegen er akkurat påbegynt.

Bilde: Mjøsmuseet.

Harald Brateng etablerte sagbruk en gang tidlig på 1920-tallet. Han var født i 1883 som sønn av Johanne og Joachim Brateng på Øvre Brateng. Den eldre broren, Kristian, tok over garden. Harald startet sin yrkeskarriere hos O. Mustad & Søn. Senere drev han sammen med faren sagbruket i Sagstuen ved Bybrua.

Harald giftet seg med Mari Johansdatter på Øvre Brendbakken. Til tross for at hun hadde to brødre ble det til at hun og Harald kunne ta over garden i 1908.

Harald Brateng ønsket å eie sitt eget sagbruk og satset litt lengre oppe ved Vesleelva sammen med en kompanjong, den jevngamle Mathias Engen. Han var skogsarbeider og maskinist ved motortreskeverk. Mens sagbruket ved Sagstuen og andre gardssager ble drevet med vannkraft var det ingen slik mulighet der de anla sagbruket. Tomta ble kalt Strand som var en smal stripe mellom Vesleelva og riksvegen. Antakeligvis har kompanjongene i en tidlig fase benyttet seg av dampmaskin som drivkraft. Kanskje var det samme maskinen som ble benyttet til tresking. Generell elektrisitetsforsyning i Vardal kom ikke før på 1920-tallet.

Bratengsaga til venstre med det nybygde smafunnhuset til høyre. Foto: Mjøsmuseet

Strøm til så krevende virksomhet som et sagbruk kan ikke ha vært tilgjengelig før godt etter 1930.

I 1935 ble selskapet kalt H. Brateng & Co. I 1937 inntraff en ødeleggende brann der materialer og verdifulle maskiner ble ødelagt. Sannsynligvis fortsatte Harald Brateng alene etter dette idet han er oppført som eeneier i 1939 og i 1942. I 1938 valgte han og Mari å selge Brendbakken og dette kan ha hatt sammenheng med finansiering av nytt sagbruk. Våren 1938 ble redskap og løsøre solgt på auksjon. Harald fikk i 1940 ødelagt den ene armen ved en arbeidsulykke. Selv om dette ble en hemning forstatte han sitt arbeid på sagbruket.

Mari og Harald Brateng fikk ett barn, datteren Johanne, i 1910. Hun ble nok tidlig trukket inn i virksomheten og fungerte i 1942 som kontordame. Johanne giftet seg aldri og hadde ingen barn. Mari Brateng døde i 1950. Harald var da 67 år gammel og Johanne må før dette ha tatt over driften av sagbruket. Hun fikk skjøte på eiendommen i 1953 for 15.435 kroner.

Med en trofast arbeidsstokk og sikre kunder gikk bedriften ufortrødent i mange år. Det ble sannsynligvis ikke investert særlig mye så mye av arbeidet skjedde manuelt. For mange av de som arbeidet på gardene sommerstid ga arbeid på

Bratengsaga kjærkommen beskjeftigelse om vinteren. John Børresen var i en periode tidlig på 1960-tallet daglig leder ved sagbruket. Johanne Brateng og faren Harald kom hver eneste dag på inspeksjon. Av andre ansatte på det gamle bruket huskes Leif Nordberg, John Brovold og Georg Brobakken med sønn fra Land.

Bratengs Sag og Høvleri ved Bybrua i Gjøvik brant i går

Oppland Arbeiderblad 11.08.1965

Harald Brateng levde til 1967 og måtte i 1965 oppleve at livsverket ble lagt i grus. Ved 14-tiden 10. august 1965 oppsto en brann i høvleriet. Man antok senere at den oppsto i en elektrisk motor. På grunn av tørr flis spredte brannen seg eksplosivt og tok med seg så vel bygninger som materialstabler. Skadene ble bedømt til mer enn 400.000 kroner.

Sagbruket lå inntil riksvegen og det ble ikke gitt tillatelse til gjenoppbygging på den gamle tomte. Noen kilometer nærmere Gjøvik fant man en utmerket erstatning ved Skarpsno. Allerede i mars 1966 kunne driften av sagan på det nye stedet settes i gang. Høvleriet ble bygget sommeren 1966. Blant de ansatte på denne tiden var: Konrad Lisbekken, Georg Skaugum, Ole Skaugum, Borger Rønning, Sigmund Glitten, Harald Sveum, Paul Fjellhaug, John Finn, Gunnar Marthinsen og Kåre Hjeldsbakken. Den sistnevnte fungerte som drifts-bestyrer.

Kravene til sosiale rom på den tid var ytterst beskjedne. Som hvilerom for de sju ansatte ble det bygget en brakke på ca 10 m². Denne fungerte også som bedriftens kontor. Først i 1980 kom det bedre løsninger for de ansatte. Da kom det spiserom, WC og dusj i eget bygg. Dette ble bygget med en underetasje som rommet en garasje. Den gamle hvilebrakka ble gitt bort til Haug Idrettslag som

De første plankestablene tar til å gro opp utafor den nye saga.

Den nye Brateng Sag tatt i bruk

Skuren pågår i moderne sag — Høvleriet bygges til våren

Oppland Arbeiderblad 10.03.1966

plasserte den ved skiløypa på Blivgodt. Der har den betjent sultne og tørste skiløpere i mange år.

Bratengsaga i 1966. Foto: Widerøe

Johanne Brateng fylte i 1980 70 år. Hun hadde ingen livsarvinger og måtte i lengre tid ha tenkt på hva som skulle skje videre med sagbruket. På senhøsten 1977

Johanne Brateng 1910-1988

pågikk forhandlinger mellom Johanne og Vardal skogeierlag om et salg. Dette kom det ingen ting ut av. På ettersommeren 1980 ble det kjent at Arnt Lindstad hadde kjøpt Bratengsaga. Lindstad hadde eget sagbruk i Stange og drev med omsetning av utstyr til slik virksomhet. Dette eierskapet varte ikke lenge, for allerede i januar 1981 solgte Lindstad saga og eiendommen til Mjøsbruket. Det var muligens tømmerkvoten på 7000 m³ som var interessant for kjøperen. På dette tidspunktet hadde

bedriften seks ansatte. Mjøsbruket var heller ikke noen langsiktig eier, for de solgte sagbruket videre til Gjøvik Bruk høsten 1981 etter få måneders drift.

Johanne Brateng var en myndig dame som innga respekt i bygda. Selv om det ikke var lett for henne å holde tritt med utviklingen i bransjen styrte hun sin bedrift med stødig hånd. På ett område var allikevel tidlig ute. Hun kjøpte seg i 1938 en Opel Kadett og ble dermed en av de første kvinnelige bilførerne i distriktet. Denne bilen ble under krigen rekvirert av de tyske okkupsjonsstyrkene. I 1947 rykket Johanne inn en etterlysning etter bilen i Aftenposten. Det er ukjent om hun noen gang fikk den tilbake. Senere gikk hun over til bilmerket Volvo. Bilene hun hadde, og den uortodokse kjørestilen, ble en del av hennes kjennetegn.

Johanne hadde sterk religiøs interesse og engasjerte seg i misjonen og andre lokale bevegelser. I forretningssammenheng var hun alltid påpasselig med sine tilgodehavender. Hun grudde seg ikke for å oppsøke sine skyldnere personlig for drive inn pengene. Allikevel var hun raus når det gjaldt. Det fortelles at hun var den største private bidragsyteren da det skulle bygges menighetshus ved Vardal kirke, og at dette var avgjørende for at det kunne bli realisert.

I en kortere periode fungerte saga som et trelastutsalg, men dette ble snart avviklet. Bygningene ble stående tomme og stedets ungdommer benyttet disse til diverse aktiviteter. Dette førte til at det oppsto brann 24. september 2003 med den følge at sagbygningen brant ned. Området ble så kjøpt opp av et selskap som holdt på med prosjektutvikling og i 2005 forelå en godkjent reguleringsplan basert på bygging av boliger.

Brateng Sag og Høvleri

Til kunder og forretningsforbindelser

I forbindelse med at jeg fra 1. sept. d.å. har solgt min bedrift til herr Arnt Lindstad, vil jeg takke for hyggelige forbindelser i alle år. Jeg vil anbefale den nye eier på det beste, og håper de gode forbindelser blir overført til ham.

JOHANNE BRATENG

I det jeg slutter meg til ovenstående, lover jeg å gjøre mitt beste for at de gode forbindelser kan bli opprettholdt.

ARNT LINDSTAD

Oppland Arbeiderblad 30.08.1980

Åtte arbeidsplasser i fare:

Brateng Sag og Høvleri overtas av Mjøsbruket

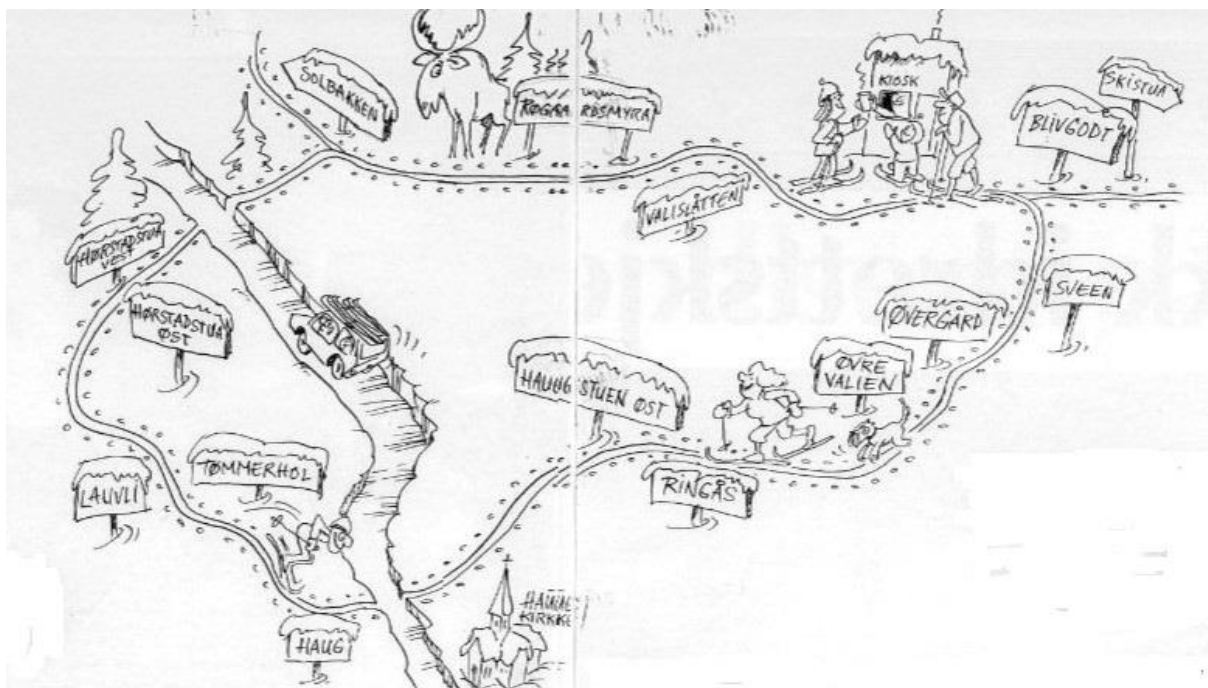
Oppland Arbeiderblad 30.01.1981

Brateng Sag over- tas av Gjøvik Bruk

Oppland Arbeiderblad 31.10.1981

Hvilebua fra Bratengsaga frister nå (2021) tilværelsen som kiosk på Blivgodt. Den er litt sliten, men fungerer utmerket for små og store skiløpere som trenger noe å styrke seg på.

Haugrunden i Herbjørn Skogstads strek i Oppland Arbeiderblad